

Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni valmidusüksuste koosseisu“ eelnõu seletuskiri

Sissejuhatus

Käesolev Riigikogu otsuse eelnõu võimaldab panustada kuni 76 kaitsevälasega Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) valmidusüksuste koosseisu. Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna nõunik Pearu Pirsko (pearu.pirsko@kaitseministeerium.ee) ning vastutav jurist on Karl Urmas Sule (karlurmas.sule@kaitseministeerium.ee).

NATO kiirreageerimisvägi ja alalised mereväeüksused

2023. aasta Vilniuse tippkohtumise järel loodud NATO liitlaste kiirreageerimisvägi Allied Reaction Force (ARF) on valmiduses läbi viima sõjalisi operatsioone nii NATO Euroopa vägede ülemjuhataja Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) vastutusala sees kui väljaspool. Lisaks on kõrges valmiduses NATO alalised mereväeüksused (NATO Standing Naval Forces, SNF), mis ei kuulu küll alaliselt reageerimisväe ARF koosseisu, kuid liitlaste panuseid alalistesse mereväeüksustesse saab ka ARF-is kasutada. ARF viib läbi operatsioone kõikides domeenides ehk lisaks heidutus- ja kaitsetegevustele maal hõlmab ARF-i tegevus ka õhu-, mere- ja küberdomeeni.

NATO kollektiivkaitse tugevus on jätkuvalt Eesti heidutushoiaku üks alustalasid, mida toetab Eesti järjepidev panustamine NATO koormajagamisse ning sõjalisse võimekusse. Eesti senised panused NATO raames on kinnitanud ja tugevdanud Eesti kui usaldusväärse ja sõjaliselt võimeka riigi kuvandit. Kuigi NATO paindlikkus halvenevale julgeolekuolukorrale reageerimiseks on vajadusel tagatud valvsusmeetmete (vigilance activity) kaudu, pakuvad NATO kiirreageerimisvägi ja alalised mereväeüksused lisavõimalusi mistahes eskalatsiooni korral. Seetõttu on vajalik NATO valmidusüksuste jaoks mandaadi pikendamine ka järgmiseks aastaks.

Eesti panus

Eesti on varem ARF-i panustanud SNF-i koosseisu mereväe staabi- ja toetuslaeva ning miinitõrjelaevadega, demineerimis- ja sõjaväepolitsei üksuste, erivägede, liikumise koordineerimise üksuse, staabiohvitseride ning koos teiste Balti riikidega varasema valmidusüksuse NRF-14 (NATO Response Force) koosseisu ühise jalaväepataljoniga.

2026. aastal on Eestil mandaat NATO valmidusüksustesse panustamiseks kuni 76 kaitsevälasega, reaalselt on hetkel valmiduses 44 kaitsevälast (üks miinitõrjelaev meeskonnaga ning õhuväe ning erioperatsioonide tegevälased). 2027. aastal panustab Eesti NATO valmidusüksustesse sarnases mahus käesoleva aastaga – ühe miinitõrjelaeva ja staabiohvitseridega. Suurem mandaat NATO valmidusüksuste tarbeks annab Eestile võimaluse vajadusel NATO tegevusi ulatuslikumalt toetada. Kuna miinjahtija antakse valmidusse SNF-i koosseisu, kuid seda saab vajadusel kasutada ka ARF-is, siis taotletakse Riigikogu mandaati ühiselt SNF-i ja ARF-i jaoks kuni 76 kaitsevälasega panustamiseks.

NATO valmidusüksustes osalemise otsustamine

Kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse (edaspidi *KorkS*) § 141 lõike 3 kohaselt otsustab Kaitseväge kasutamise muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või selle liikmesriigi või Euroopa Liidu kiirreageerimisjõudude koosseisus Riigikogu enne Kaitseväge üksuse asumist kiirreageerimisvalmidusse. Riigikogu määrab rahvusvahelise organisatsiooni või liikmesriigi, kelle kiirreageerimisjõudude koosseisus Kaitseväge üksus tegutseb, ning nende kaitseväelaste piirarvu, kes võivad konkreetsel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osaleda.

Valmidusüksuste rakendamisel Riigikogu otsuse või välislepingu alusel annab sõjalise riigikaitse korraldamise valdkonna eest vastutav minister kooskõlastatult välissuhtlemise valdkonna eest vastutava ministriga Kaitsevägele korralduse alustada osalemist või lõpetada osalemine muul rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil (*KorkS*-i § 141 lõike 4). Sama sätte alusel tehakse korraldus viivitamata teatavaks Vabariigi Presidendile, Riigikogu juhatusele ja Riigikogu riigikaitsekomisjoni esimehele.

Eelnõuga ei reguleerita Kaitseväge kasutamist valmidusüksuse koosseisus kollektiivkaitseoperatsioonil, sest *KorkS*-i § 140 lõike 1 punkti 1 kohaselt otsustab Riigikogu Kaitseväge kasutamise kollektiivse enesekaitse operatsioonides sellega, et ratifitseerib kollektiivse enesekaitse põhimõtet sisaldava välislepingu. Põhja-Atlandi leping on hetkel ainus Eesti Vabariigi sõlmitud välisleping, kus on seda põhimõtet nimetatud. Kui tekib vajadus kollektiivse enesekaitse operatsioonis osaleda, annab üksusele korralduse alustada operatsioonil osalemist Vabariigi Valitsus (*KorkS*-i § 140 lõige 2). Sel juhul ei ole Vabariigi Valitsus seotud ka eelnõus toodud kaitseväelaste arvu piiranguga.

Panustamisega seotud kulu

2027. aastal on NATO valmidusüksustes osalemisega seotud Kaitseväge tegevuskulude maht hinnanguliselt 1 018 969 eurot (käibemaksuta), mis kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest.

Kaitseväelaste lähetamine valmidusperioodi jooksul valmidusüksuste koosseisus sõjalisele operatsioonile võib kaasa tuua lisakulutusi, mida ei ole võimalik täpselt prognoosida. Kulu suurus sõltub muu hulgas operatsioonitüübist, piirkonnast ja kestusest. Võimaliku lisakulu katteallika küsimuse lahendab Vabariigi Valitsus. Selleks on riigieelarve seaduses antud Vabariigi Valitsusele õigus teha muudatusi rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osalemiseks Kaitseministeeriumi valitsemisala vahendite liigenduses riigieelarve muutmisel või lisaeelarvega.

Eelnõu kooskõlastamine

Vabariigi Valitsuse istungile esitatav eelnõu on kooskõlastatud Justiits- ja Digiministeeriumi, Välisministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga ning arvamuse on avaldanud Kaitsevägi.